

uważają, iż w ramach ogólnie nakreślonego celu przyciągnięcia jak największej liczby potencjalnie uprawnionych członków, upowszechniania znajomości języka i kultury niemieckiej, pomocy socjalnej główny nacisk należy położyć na działania integracyjne. Drudzy natomiast są przekonani, iż najważniejszym celem jest awans kulturowy i ekonomiczny. Jeszcze inni sądzą, iż potwierdzenie i rozwój poczucia odrębności oraz budowanie na tym poczuciu nowej tożsamości też może być wartością, co prawda raczej w wymiarze symbolicznym niż społeczno-politycznym. Nie należy również zapominać, że motyw kariery osobistej odgrywa także ważną rolę. W tym względzie animozje i rywalizacja między liderami tworzonych stowarzyszeń przybierają znane każdemu Polakowi formy narodowych waśni i swarów.

BOŻENA DOMAGAŁA
Olsztyn

POSTAWY ELEKTORALNE MIESZKAŃCÓW POLSKIEGO POGRANICZA Z RFN W ŚWIETLE WYNIKÓW WYBORÓW DO SEJMU W DNIU 27 PAŹDZIERNIKA 1991 R.

Postawy elektoralne mieszkańców kształtują się pod wpływem czynników wewnętrznych związanych z sytuacją społeczno-ekonomiczną kraju (np. poziomem bezrobocia), jak i czynników zewnętrznych związanych ze stosunkami polityczno-dyplomatycznymi Polski z innymi państwami (zwłaszcza z państwami sąsiednimi). Działanie tych czynników prowadzi do regionalnego zróżnicowania postaw wyborczych mieszkańców kraju¹.

Celem opracowania jest charakterystyka przestrzennego zróżnicowania poparcia wyborczego głównych ugrupowań politycznych w wyborach do Sejmu w 1991 r. na obszarze polskiego pogranicza z RFN. W dniu 27 października 1991 r. odbyły się w Polsce w pełni demokratyczne i wolne wybory parlamentarne, w których listy wystawiło 110 ugrupowań politycznych.

W wyborach do Sejmu w strefie pogranicza polskiego z RFN wzięło udział 40,1% mieszkańców, a więc mniej niż przeciętnie w kraju (43,2%). Najwyższym poziomem uczestnictwa w wyborach na obszarze tego pogranicza cechowało się województwo szczecińskie (42,2%), a najniższym poziomem — województwo gorzowskie (38,1%).

W pięciu województwach strefy pogranicza wystawiło swoje listy wyborcze 31 ugrupowań (komitetów wyborczych). Najwięcej ważnych głosów

¹ P. Krawczyk, R. Matykowski, 1991: *Zróżnicowanie regionalne poparcia elektorального kandydatów na prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1990 roku*. „Sprawozdania Komisji Geograficzno-Geologicznej PTPN” nr 109/1991; J. J. Parysek, Z. Adamczak, R. Grobelny, 1991: *Regional differences in the results of the 1990 presidential election in Poland as the first approximation to a political map of the country*. „Environment and Planning”, vol. 23A, ss. 1315 - 1329.

w tej strefie zdobyły trzy najsilniejsze ugrupowania w skali kraju, tj. Unia Demokratyczna (14,8⁰/o), Sojusz Lewicy Demokratycznej (14,02⁰/o) i Wyborcza Akcja Katolicka (Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe) (9,34⁰/o). Należy zwrócić uwagę, że o ile wymienione trzy czołowe ugrupowania w skali kraju zdobyły 33,05⁰/o ważnych głosów, o tyle na obszarze analizowanego pogranicza aż 38,16⁰/o głosów (por. tab. 1). Z kolei wśród 10 największych ugrupowań w skali całego kraju Porozumienie Obywatelskie Centrum, Kongres Liberalno-Demokratyczny oraz partie chłopskie: Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy i Porozumienie Ludowe uzyskały na obszarze pogranicza mniej ważnych głosów niż przeciętnie w kraju (tab. 1).

TABELA 1

Poparcie elektoralne dla najważniejszych ugrupowań politycznych polskiego pogranicza z RFN w wyborach do Sejmu w 1991 roku

Ugrupowanie polityczne	% ważnych głosów	
	na obszarze pogranicza	w Polsce
Unia Demokratyczna	14,80	12,32
Sojusz Lewicy Demokratycznej	14,02	11,99
Wyborcza Akcja Katolicka	9,34	8,74
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	8,30	8,67
Konfederacja Polski Niepodległej	7,62	7,50
Kongres Liberalno-Demokratyczny	6,11	7,49
NSZZ „Solidarność”	5,80	5,05
Porozumienie Obywatelskie Centrum	5,71	8,71
Ruch Ludowy „Porozumienie Ludowe”	4,54	5,47
Polska Partia Przyjaciół Piwa	3,44	3,27
Chrześcijańska Demokracja	2,32	2,36
Unia Polityki Realnej	2,28	2,26
Solidarność Pracy	1,94	2,06
Stronnictwo Demokratyczne	1,74	1,42
Solidarność-80	1,52	0,11
Partia Wolności	1,47	0,70
„Zdrowa Polska”	1,19	0,79
Polska Partia Ekologiczna — Zieloni	1,13	0,82
Partia Chrześcijańskich Demokratów	1,12	1,12
Koalicja Polskiej Partii Ekologicznej i Polskiej Partii Zielonych	1,08	0,63

W układzie 5 województw pogranicza najpopularniejsze ugrupowanie tej strefy Unia Demokratyczna zwyciężyła jedynie w dwóch województwach położonych skrajnie na północy — szczecińskim (16,9⁰/o) i na południu — jeleniogórskim (14,8⁰/o); natomiast w województwach części centralnej ugrupowanie to zajęło drugie miejsce uzyskując w województwie gorzowskim 15,0⁰/o głosów, legnickim 14,0⁰/o (w tym województwie Sojusz Lewicy Demokratycznej uzyskał także 14,0⁰/o głosów, (lecz w liczbach bezwzględnych był nieznacznie lepszy) i zielonogórskim 11,9⁰/o.

TABELA 2

Poparcie elektoralne dla najważniejszych ugrupowań politycznych w wyborach do Sejmu w 1991 r. według województw

Województwo	% ważnych głosów
gorzowskie	
Sojusz Lewicy Demokratycznej	16,4%
Unia Demokratyczna	15,0%
Wyborcza Akcja Katolicka	12,6%
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	10,0%
NSZZ „Solidarność”	7,3%
Konfederacja Polski Niepodległej	5,0%
Porozumienie Obywatelskie Centrum	5,0%
Chrześcijańska Demokracja	4,7%
Stronnictwo Demokratyczne	4,6%
Porozumienie Ludowe	4,4%
jeleniogórskie	
Unia Demokratyczna	14,8%
Sojusz Lewicy Demokratycznej	14,0%
Wyborcza Akcja Katolicka	9,1%
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	7,4%
Kongres Liberalno-Demokratyczny	7,2%
Konfederacja Polski Niepodległej	7,1%
NSZZ „Solidarność”	6,5%
Porozumienie Obywatelskie Centrum	6,5%
Polska Partia Przyjaciół Piwa	4,7%
Porozumienie Ludowe	3,5%
legnickie	
Sojusz Lewicy Demokratycznej	14,0%
Unia Demokratyczna	14,0%
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	9,2%
Konfederacja Polski Niepodległej	7,7%
Porozumienie Obywatelskie Centrum	7,5%
Wyborcza Akcja Katolicka	5,9%
NSZZ „Solidarność”	5,5%
Kongres Liberalno-Demokratyczny	5,3%
Porozumienie Ludowe	5,3%
Polska Partia Przyjaciół Piwa	4,4%
szczecińskie	
Unia Demokratyczna	16,9%
Sojusz Lewicy Demokratycznej	12,5%
Konfederacja Polski Niepodległej	10,7%

Wyborcza Akcja Katolicka	8,6%
Kongres Liberalno-Demokratyczny	7,5%
Porozumienie Ludowe	6,5%
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	6,5%
NSZZ „Solidarność”	5,6%
Solidarność-80	4,5%
Porozumienie Obywatelskie Centrum	4,0%
zielonogórskie	
Sojusz Lewicy Demokratycznej	14,9%
Unia Demokratyczna	11,9%
Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy	11,5%
Wyborcza Akcja Katolicka	11,0%
Porozumienie Obywatelskie Centrum	7,0%
Kongres Liberalno-Demokratyczny	5,1%
Konfederacja Polski Niepodległej	4,9%
NSZZ „Solidarność”	4,7%
Komitet Wyborczy Prezesa Z. Morawskiego	4,5%
Polska Partia Przyjaciół Piwa	4,0%

Z kolei Sojusz Lewicy Demokratycznej był ugrupowaniem, które uzyskało najwięcej głosów w trzech województwach: gorzowskim (16,4%), zielonogórskim (14,9%) i legnickim (14,0%), a w dwóch pozostałych zajął drugie miejsce (jeleniogórskie 14,0%, szczecińskie 12,5%). Wyborcza Akcja Katolicka zajęła trzecie miejsce w województwach: gorzowskim (12,6%) i jeleniogórskim (9,1%), czwarte miejsce w zielonogórskim (11,0%) i szczecińskim (8,6%) oraz dopiero szóste miejsce w województwie legnickim (5,9%). Polskie Stronnictwo Ludowe — Sojusz Programowy zajęło trzecie miejsce w dwóch województwach: zielonogórskim (11,5%) i legnickim (9,2%), a Konfederacja Polski Niepodległej (10,7% głosów) była trzecia w województwie szczecińskim. Należy zaznaczyć, że wśród 10 najpopularniejszych ugrupowań politycznych były partie o znaczeniu ogólnokrajowym, a jedynie 9 miejsce w województwie szczecińskim zajęła Solidarność-80 (4,5% głosów) i w województwie zielonogórskim na tymże miejscu znalazł się Komitet Wyborczy Prezesa Zbigniewa Morawskiego (4,5%).

Jeszcze bardziej złożone jest zróżnicowanie przestrzenne poparcia poszczególnych ugrupowań w układzie gmin. W związku z silnym rozdrobieniem partii politycznych, aby uzyskać pewne prawidłowości w rozkładzie przestrzennym elektoratu postanowiono pogrupować niektóre partie w bloki polityczne, które w pewnym, ale istotnym zakresie (np. dotyczącym polityki społeczno-gospodarczej w kraju lub polityki międzynarodowej) charakteryzowały się podobną orientacją. Należy jednak zaznaczyć, iż niektóre z partii włączono do tego samego bloku, pomimo że nigdy nie stworzyły w okresie lat 1991 - 1993 wspólnych sojuszy. I tak wyróżniono:

- 1) blok partii chłopskich, reprezentujących interesy rolników i mieszkańców wsi, a w skład tego bloku zaliczono: Polskie Stronnictwo Ludowe

- Sojusz Programowy, Porozumienie Ludowe i Blok Ludowo-Chrześcijański;
- 2) blok partii demokratyczno-liberalnych dążących do kontynuowania programu reform rozpoczętych przez poprzednie niekomunistyczne rządy Polski (premierów T. Mazowieckiego i J. K. Bieleckiego) i głoszących szerokie otwarcie polityczne i gospodarcze Polski w kierunku państw EWG; blok ten tworzyły Unia Demokratyczna, Kongres Liberalno-Demokratyczny i Polska Partia Przyjaciół Piwa (skupiająca m.in. reprezentantów drobnych przedsiębiorców);
 - 3) blok partii odwołujących się do haseł narodowych, a zwłaszcza kreujących wartości narodowe i głoszących zachowanie dystansu do procesów integracji europejskiej; do tego bloku zaliczono: Konfederację Polski Niepodległej i Polski Związek Zachodni, Stronnictwo Narodowe i Polskie Stronnictwo Narodowe oraz Wyborczą Akcją Katolicką (Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe);
 - 4) blok ugrupowań mniejszości narodowych, który tworzyły Krajowy Komitet Wyborczy Mniejszości Niemieckiej i Wyborczy Blok Mniejszości (skupiający reprezentantów ludności ukraińskiej, litewskiej, czeskiej i słowackiej w Polsce).

Poza tym w analizie przestrzennej w układzie gmin uwzględniono Sojusz Lewicy Demokratycznej skupiający głównie reprezentantów sił politycznych odwołujących się do tradycji lewicy komunistycznej sprawującej władzę w okresie PRL.

Partie demokratyczno-liberalne zdobyły w wyborach do Sejmu w 1991 r. 24,4% na obszarze pogranicza, gdy w całym kraju zdobyły 23,1% ważnych głosów. Blok ten zdobył najwięcej głosów w gminach miejskich: Karpacz (34,4%), Szklarska Poręba (33,7%), Świnoujście (33,4%), Szczecin (33,2%), Jelenia Góra (32,7%), Bolesławiec (30,3%), Kowary (29,8%), Zgorzelec (29,5%), Głogów (29,2%) i Międzyzdroje (29,1%). Zatem, są to na ogół ośrodki miejskie, w których rozwijają się dynamicznie nowe formy przedsiębiorczości, w tym także związane z obsługą ruchu turystycznego (np. turystów z państw Europy Zachodniej). Z kolei najmniej głosów blok partii demokratyczno-liberalnych uzyskał w gminach wiejskich, jak Brzeźnica (5,7%), Legnickie Pole (5,8%), Krzęcin (5,9%), Krzeszyce (7,0%), Łobez (7,4%; gmina miejsko-wiejska), Bielice (7,9%), Niegosławice (8,4%), Siedlisko (8,4%) i Szczaniec (8,4%).

Blok partii chłopskich uzyskał na obszarze pogranicza zachodniego 13,1% głosów, a więc mniej niż przeciętnie w kraju (15,1%). Partie te zwyciężyły w gminach wiejskich o tradycyjnych funkcjach rolniczych. Blok partii chłopskich najwięcej głosów uzyskał w gminach: Udaniec (54,7%), Pęcław (53,0%), Brzeźnica (52,4%), Pielgrzymka (52,2%), Krotoszyce (51,6%), Wądroże Wielkie (51,1%), Żukowice (48,9%), Platerówka (48,5%), Bielice (47,1%), Chojnów — gmina wiejska (47,0%), Niegosławice (45,5%) i Paszowice (45,4%). Najmniej głosów partie chłopskie uzyskały w gminach miejskich, takich jak: Szczecin (4,0%), Kostrzyn (4,3%), Zgorzelec (4,8%), Lubin (4,8%), Gorzów Wielkopolski (5,0%), Karpacz (5,0%), Lubań (5,2%), Bolesławiec (5,2%), Jelenia Góra (5,2%), Kamienna Góra (5,5%), Żary (5,5%), Żagań (5,6%) i Świnoujście (5,7%). Zauważyć można zatem, że blok demokratyczno-liberalny i blok chłopski tworzą

główną oś konfliktu w postawach elektoralnych w większości gmin pogranicza.

Blok partii narodowych otrzymał w strefie pogranicza 18,3% ważnych głosów, gdy w całym kraju uzyskał 17,2% głosów. Partie te zdobyły najwięcej głosów w gminach: Sulików (33,7%), Mysłakowice (27,2%), Lubomierz (26,6%), Zawidów (25,9%), Lubań — gmina wiejska (25,8%), Kamienna Góra — gmina wiejska (25,5%) i miasto Kamienna Góra (25,2%) — w województwie jeleniogórskim, Bytnica (30,2%) i gmina wiejska Nowa Sól (29,3%) — w województwie zielonogórskim, Słońsk (32,5%), Myślibórz (26,6%), Górzycza (26,6%) i Stare Kurowo (26,0%) — w województwie gorzowskim oraz Police (32,9%) — w województwie szczecińskim. Na uwagę zasługuje sukces partii narodowych w tych gminach województwa jeleniogórskiego, które natrafiły na silne ograniczenia w transformacji społeczno-gospodarczej i które położone są w sąsiedztwie gmin o wysokich dochodach własnych oraz posiadają rozwinięte funkcje turystyczne. Najmniej głosów partie narodowe uzyskały w gminach wiejskich (o dużym poparciu dla partii chłopskich): Pęcław (4,9%), Bledzew (6,6%), Wądroże Wielkie (6,8%), Ruja (7,5%), Przelewice (7,8%), Radowo Małe (8,6%), Krotoszyce (8,7%), Miedzichowo (8,7%) i Grębocice (8,9%).

Poparcie elektoralne dla kandydatków Sojuszu Lewicy Demokratycznej na obszarze pogranicza wyniosło 14,0% i było wyższe niż przeciętne w kraju (12,0%). Najwięcej głosów SLD uzyskał w niektórych gminach miejskich (często z niedużymi ośrodkami koncentracji zakładów przemysłowych), takich jak Gubin (24,8%), Choszczno (24,0%), Skwierzyna (21,9%), Strzelce Krajeńskie (21,5%), Międzyrzecz (21,0%), Krosno Odrzańskie (20,8%), Międzychód (20,6%) i Kowary (20,6%) oraz w gminach wiejskich ze znacznym udziałem najemnych pracowników rolnych (PGR): Bledzew (26,8%), Górzycza (23,7%) i Krzęcin (21,8%). Z kolei najmniej głosów SLD zdobył w gminach wiejskich (o dużym poparciu elektoratu dla przedstawicieli partii chłopskich), jak Pielgrzymka (3,2%), Platerówka (4,5%), Brzeźnica (4,5%), Niegosławice (4,7%), Kotla (4,8%), gmina wiejska Bolesławiec (5,2%), Nowogrodziec (5,2%), Stare Czarnowo (5,4%), Warnice (5,4%) i Zagrodno (5,5%).

Ugrupowania mniejszości narodowych zdobyły na obszarze zachodniego pogranicza Polski o połowę niższe poparcie elektoratu (0,8%) niż przeciętnie w skali całego kraju (1,6%). Wyborczy Blok Mniejszości (reprezentujący w tej strefie ludność ukraińską przesiedloną w 1947 r. z południowo-wschodniej części kraju) wystawił swoje listy we wszystkich 5 województwach, a Krajowy Komitet Wyborczy Mniejszości Niemieckiej jedynie w województwie szczecińskim. Ugrupowania mniejszości narodowych uzyskały największe poparcie w gminach: Ińsko (17,6%), Ruja (9,9%), Gromadka (9,6%), Rudna (8,6%), Przemków (7,6%), Stara Dąbrowa (7,5%), Trzebiatów (6,3%), Nowogród Bobrzański (5,8%), Radwanice (5,7%) i Słchań (5,0%). Połowa z wymienionych gmin leży w województwie legnickim, gdzie Wyborczy Blok Mniejszości zdobył 1,6% ogółu ważnych głosów. Spośród 10 gmin, w których mniejszości narodowe zdobyły głosy 5% i więcej elektoratu — tylko w dwóch gminach, partie broniące programowo wartości narodowych Polaków osiągnęły ponadprzeciętne poparcie wyborców (Przemków — 29,0% głosów na partie narodowe, Ińsko — 20,2%), a pozostałych poparcie to kształtowało się

na poziomie 12-17%. Mniejszość Niemiecka uzyskała 0,3% ważnych głosów wyborców w województwie szczecińskim. Najwięcej głosów to ugrupowanie zdobyło w gminach: Nowe Warpno (0,9%), Bielice (0,8%), Karnice (0,8%), Stara Dąbrowa (0,8%), Wolin (0,8%) i Brojce (0,7%).

Na zakończenie należy stwierdzić, że przestrzenna struktura poparcia elektorального jest zróżnicowana i bardzo złożona. Jednakże można w niej wyróżnić:

- 1) gminy miejskie o znacznej aktywności gospodarczej — z elektoratem nastawionym na kontynuację reform zapoczątkowanych w grudniu 1989 r. i otwarte na kontakty zagraniczne (np. ośrodki turystyczne w Sudetach i nad Bałtykiem — Karpacz, Szklarska Poręba, Jelenia Góra, Swinoujście, Międzyzdroje);
- 2) gminy z obawą przyjmujące otwarcie Polski na państwa Europy Zachodniej (np. nadgraniczne gminy, jak Police, Słońsk i Górzycą, Sulików i Zawidów);
- 3) gminy z dominacją interesów chłopskich (np. gminy województwa legnickiego: Udanin, Pęcław, Pielgrzymka, Krotoszyce i Wądroże Wielkie).

ROMAN MATYKOWSKI

ANNA TOBOLSKA

Poznań

**FUNDACJA ARCHIWUM POZNAŃSKIE ARMII KRAJOWEJ I WALKI
O SUWERENNE PRAWA NARODU**

61-772 Poznań, Stary Rynek 78/79, tel. 527-691 wewn. 51
Konto: Bank Gospodarki Żywnościowej, Oddział w Poznaniu.
Nr 863038-509082
Identyfikator: 630124496

Cele Fundacji:

1. Gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie do celów naukowo-badawczych materiałów archiwalnych nie stanowiących państwowego zasobu archiwalnego: dokumentacji i pamiątek dotyczących działalności Armii Krajowej w Wielkopolsce oraz nawiązujących do jej dziedzictwa ideowego organizacji konspiracyjnych z okresu 1945 - 1989.
2. Gromadzenie wspomnień i relacji uczestników konspiracji wielkopolskiej oraz publikacji dotyczących walki konspiracyjnej w Poznańskim i na terenach ościennych.
3. Stworzenie kartoteki osobowej członków wielkopolskich struktur konspiracyjnych.
4. Odtworzenie akt osobowych żołnierzy wielkopolskiej konspiracji.
5. Współpraca z organami państwowymi powołanymi do ochrony pamięci narodowej.
6. Współpraca z organizacjami kombatanckimi i instytucjami zajmującymi się w sposób niekoniunkturalny problematyką historii najnowszej.

Upowszechnianie wiedzy o działalności Armii Krajowej i innych organizacji konspiracyjnych działających w Wielkopolsce w latach 1939 - 1989 poprzez:

- samodzielne inicjatywy wydawnicze i publikacje,
- programy radiowe i telewizyjne w mediach lokalnych i ogólnopolskich,
- opiekę nad miejscami pamięci narodowej,
- organizowanie publicznych dyskusji, sympozjów i sesji naukowych,
- spotkania z młodzieżą szkolną i akademicką.

Fundacja Archiwum Poznańskie Armii Krajowej za cel podstawowy stawia sobie opracowanie obiektywnego obrazu walki Wielkopolan o wolność, niepodległość i suwerenne prawa narodu.

Fundacja Archiwum gromadzi świadectwa udziału Wielkopolan w walce o wolność i niepodległość na terenie całego kraju. Aktualnie kompletowane i opracowywane są między innymi akta organizacyjne i osobowe następujących struktur:

- Poznańskiego Okręgu Armii Krajowej,
- Komendy Okręgu ZWZ-AK Łódź w Wielkopolsce,
- Wielkopolskiego Kierownictwa Związku Odwetu,
- Wojskowej Organizacji Ziemi Zachodnich,
- Polski Niepodległej,
- Tajnej Organizacji Narodowej,
- Wojskowej Służby Kobiet,
- organizacji Obozu Narodowego,
- wywiadu AK w Poznańskim,
- dywersji pozafrontowej,
- organizacji „Ojczyzna”.